

KOLVÍN, okr. Příbram, Středočeský kraj

Proboštství Baštiny

14.–15. století

Význam: Jeden z mála příkladů daného typu památek v Čechách. Díky příznivým okolnostem jsou reliéfní tvary a pozůstatky budov dosud dobře patrné v terénu.

Historie: Proboštství Baštiny leží poblíž západní hranice pásma Padrfských rybníků. Ty byly založeny snad již v 16. století jako rezervoáry vody pro plavení dřeva do blízkých hutí a dnes patří k velmi cenným přírodním biotopům. Proboštství vzniklo před polovinou 14. století jako pobočný řeholní dům (tzv. *cella*) benediktinského kláštera na ostrově u →Davle. Nelze vyloučit, že již před jeho založením se zde nacházela poustevna neboli *ermitorium*. Lze tak usuzovat na základě nepřímých zmínek v písemných pramenech, avšak archeologické prameny dosud tento předpoklad věrohodně nepotvrzují.

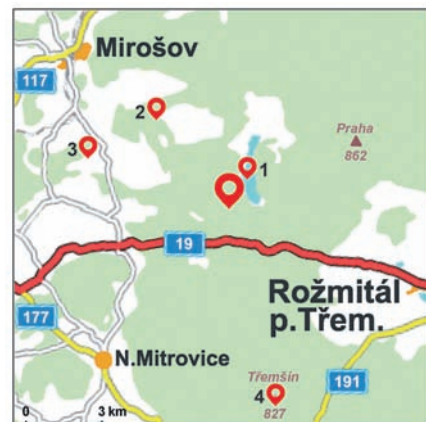
Jisté je, že v průběhu 14. století byl vystavěn zprvu snad dřevěný kostel, který byl později nahrazen velkou zděnou kostelní stavbou, jejíž pozůstatky dodnes přitahují pozornost. Podle blízké osady někdy bývá celý areál označován jako Teslín, navzdory tomu, že v historických pramenech je důsledně uváděno jen jméno Baštiny. Problematická je i domněnka, že součástí zázemí baštinské *celly* byl původní Starý Teslín, lokalizovaný k dnešnímu jižnímu břehu Hořejšího Padrfského rybníka. Jeho pozůstatky se však v podmačeném okolí rybníků archeologicky dosud nepodařilo určit.

Proboštství bylo domovem malé skupiny mnichů, z nichž jménem známe pouze několik představených čili proboštů (1385 Oldřich, 1395 Jan, 1401–1408 Fráněk, 1411 Mstislav). V době existence proboštství

↑ *Destrukce zdiva kostela se vstupem do hlavní lodi. Foto Z. Kačerová, 2013.*

➤ *Pohled do interiéru zaniklého kostela s dobře patrnými zbytky zdiva. Foto Z. Kačerová, 2013.*

□ *Plán lokality podle Nováček – Petr 2009; upravil D. Novák s využitím LLS snímku.*

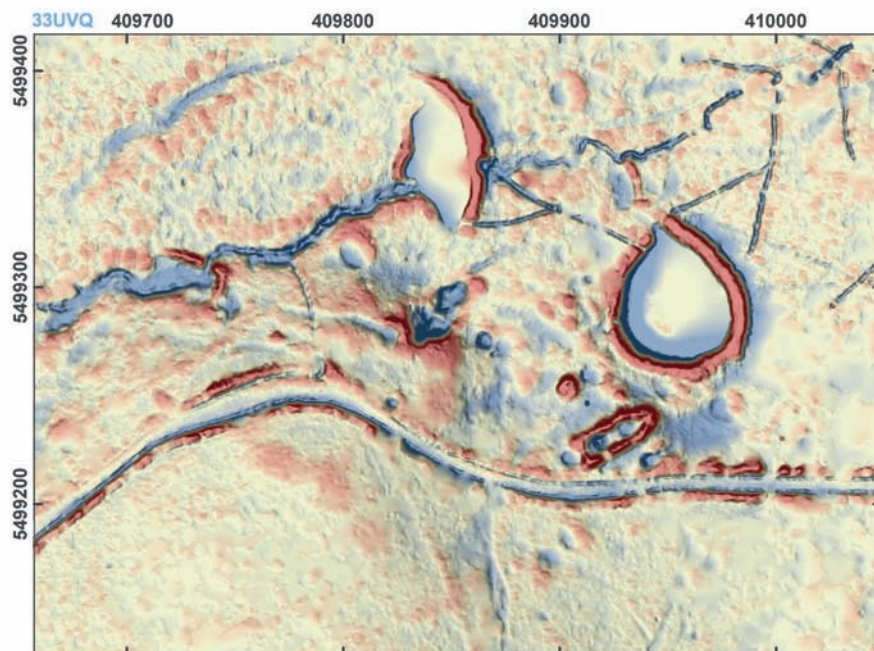
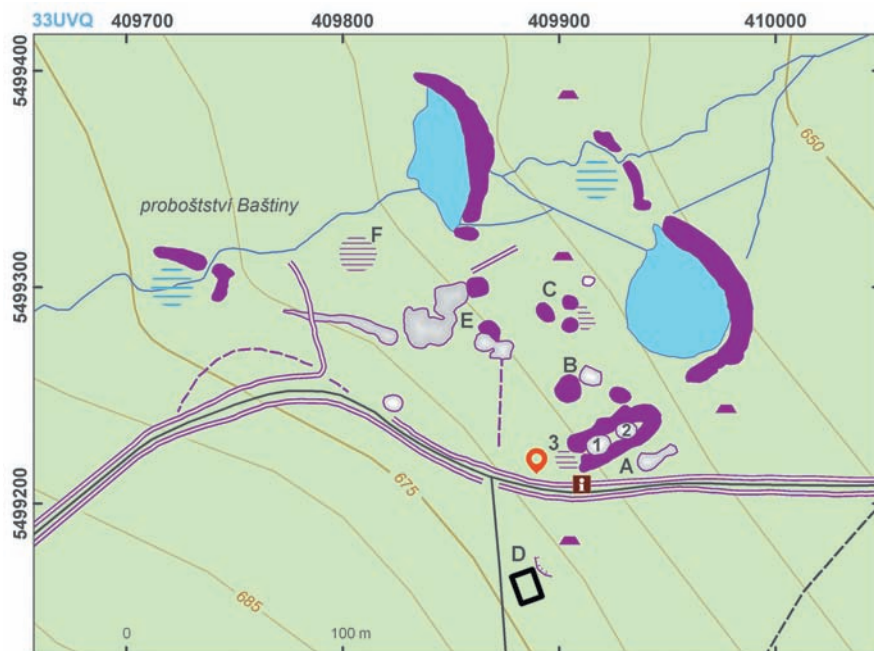

byla okolní krajina osídlena řídce, zato však byla hustě zalesněna. K nejhojnějším dřevinám patřily buk, habr, jedle a smrk. Okolí lokality sloužilo především k provozování lesních řemesel, nikoliv jako prostor k trvalému sídlení; poměrně vysoká nadmořská výška (kolem 700 m n. m.) a v jejím důsledku méně příznivé klimatické podmínky totiž omezovaly rozvoj zemědělských aktivit. Podle dostupných pramenů zničila probostství husitská vojska v únoru r. 1421. Významné hospodářské uplatnění našla krajina až podstatně později, během 16. století, s objevem a využitím místní surovinové základny – hlavně železné rudy.

Popis: Obecně se baštinská *cella* svým volným prostorovým uspořádáním vymyká dobovým zvyklostem klášterních areálů, které jsou obvykle uzavřené a jasně strukturované. Vzhledem k tomu, že velikost zděného kostela je vůči ostatním objektům zjevně předimenzovaná, můžeme uvažovat o nedokončeném větším stavebním záměru, který byl zmařen válečnými událostmi 15. století. Tehdy zanikla jak samotná *cella*, tak její mateřský klášter (→Davle).

Nejnápadnější terénní relikty, dosahující délky úctyhodných 41 m a šířky 15–18 m, patří velkému jednolodnímu kostelu (**A**). Ten se postupným procesem *archeologizace, završeným až na počátku 20. století rozpadem posledních částí stojícího zdiva, proměnil v 1–2 m vysoký obdélný *val, probíhající souběžně se současnou cestou. Stavbu lze rozdělit na tři viditelné části: hlavní loď (**1**), presbytář (tj. kněžiště, v němž stál oltář) s původně pětibokým závěrem (**2**) a předsíní (**3**), navazující na západ-

ní část lodi. Závěr kostela (zakončení presbytáře) byl opatřen opěráky, jak místy naznačuje větší tloušťka valu a zároveň i pozorování z přelomu 19. a 20. století. Tehdy zdi kostela ještě stály do výšky až 5 m a byly v nich patrné úzké otvory po oknech, byť již bez *ostění. I když pohřbívání na lokalitě není dosud přímo potvrzeno, je logické zde hroby mnichů předpokládat; *konkávní objekty v prostoru lodi tak mohou být propadlými hrobkami pod podlahou kostela. Do kostela se vstupovalo od západu zmiňovanou předsíní (dnes sníženina o velikosti $10 \times 12,5$ m), místem, v němž je patrné přerušení zdiva. Kostel v Baštinách se svým typem i rozměry podobá některým dosud stojícím stavbám, jako je např. klášterní kostel cisterciáček v Sezemicích nad Loučnou.

Kromě kostela patří mezi středověké objekty také stavba (B) skrytá v houštinách několik metrů severně od kostela. Jde o zbytky zděné věžovité budovy čtvercového půdorysu o straně 8 m, se vstupem od jihu, která je na východě doplněna mělkou sníženinou (pozůstatkem dřevěné budovy?). Celek zřejmě fungoval jako součást provozních budov probošství (dílňa či společná ložnice – *dormitorium*); v případně věže se mohlo hypoteticky jednat o samostatně stojící zvonici.

Původ shluku *konvexních a konkávních objektů (původních menších staveb) v severovýchodní části areálu (C) není jasný. Opomenout však nelze zajímavý relikt (D) situovaný asi 50 m jihozápadně od kostela. Šlo zřejmě o dvojdílný, pravděpodobně roubený dům o velikosti 12×9 m. Mezi listím zde ze země vystupují ploché kameny, tvořící podklad pod dřevěné trámy roubení. Uprostřed větší místnosti

(9 × 8,5 m) leží kupa kamenů, v níž byly nalezeny zlomky kachlů; jde tedy bezesporu o destrukci centrálně umístěných kamen v obytné části domu. Celý areál proboštství byl snad původně ohrazen drobnou zídkou, která vystupuje na povrch západně od kostela a alespoň symbolicky dotváří celek *klausury*, jakožto místa odloučeného od okolního světa.

Lze předpokládat, že kaskáda zaniklých i dnes obnovených rybníků má své kořeny již v době života kláštera, stejně jako tři drobné pozůstatky *úvozových cest. Středověké stopy na lokalitě jsou překryty či porušeny řadou mladších objektů. Mezi ně patří např. těžební jámy (*obvaly a *odvaly; **E**), rozlámané žulové balvany s křemennými žilami a čtyři velká *milířiště (nejčitelnější je milíř **F**, jenž ještě stále obsahuje větší množství dřevěného uhlí). Stopy lesních řemesel svědčí o opětovném nástupu lesa brzy po zániku proboštství, což umožnilo zachování lokality do dnešních dnů. **[dn]**

Literatura: Lego 1898; Podlaha 1900, 65–66; Foltýn 2006; Smolová 2007; Nováček – Petr 2009.

Navigační bod: N 49°38'19.49", E 13°45'07.14" (u kostela).

Přístup: Nejkratší trasa vede z doporučeného místa parkování u rozcestníku „Teslíny“ po lesní cestě k lokalitě.

Rizika: Lokalita se v současné době nachází na území Vojenského újezdu Brdy s omezeným režimem vstupu (pouze víkendy a státní svátky).

Okolí: [1] Záběhlá (PB), přírodní rezervace Padvrské rybníky: N 49°38'51.35", E 13°45'36.43" (1,1 km).

[2] Kolvín (PB), zřícenina hradu Ronšperk (Dršťka): N 49°40'04.77", E 13°42'34.07" (4,5 km).

[3] Příkosice (RO), zřícenina hradu Homberk: N 49°39'14.65", E 13°40'21.65" (6,0 km).

[4] Voltuš (PB), hradiště a hrad Třemšín: N 49°34'01.41", E 13°46'39.15" (8,2 km).

↑ Největší a nejlépe dochované milířiště na lokalitě je tvořeno vyrovnanou kruhovou platformou (**F**), na níž byl založen samotný milíř. Kolem středového kůlu se navršilo dřevo, které bylo následně překryto drny a hlinou a v tomto redukčním prostředí páleno po několik dní. Následně byl milíř rozebrán, dřevěné uhlí užito pro další účely a v terénu zbylo pouze milířiště se zbytky uhlí a propálených vrstev. Fotografie dobře ilustruje typickou podobu takových objektů, včetně zbytků náspu po obvodu. Foto Z. Kačerová, 2013.

↵ LLS snímek (model lokálního reliéfu) zaniklého proboštství Baštiny. Data ČÚZK Praha; zpracoval D. Novák, 2014.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.